

яка вчинила злочин, якщо кримінальне провадження було закрито через сплив строків, передбачених в частині 1 статті 219 КПК. При цьому, час реалізації цього права має бути обмеженим строками притягнення до кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19/page>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/paran2078#n2078>
3. Цюприк І. Напрями удосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства України в контексті змін до КПК України / І. Цюприк // Вісник прокуратури. – 2018. – № 1. – С. 29-33.

Доказ у кримінальному процесі України: історія розвитку та зміст поняття

Назаренко Павло Григорович – доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права Запорізького національного технічного університету

Проблема визначення поняття «доказ» є однією з ключових і найбільш дискусійних у теорії вітчизняного кримінального процесу. Вона була предметом численних наукових досліджень та дискусій, однак й сьогодні серед науковців єдиної думки щодо правової природи доказів не має.

Наукова дискусія навколо розуміння доказів бере свій початок з часів старого Риму (кінець III – середина VI століття), із запровадженням детального регулювання процесуальних дій суду з розслідування злочину і досить суворих правил формальної оцінки доказів [1, с. 106]. Під доказом – "probation" – тоді розуміли власне доказ, засіб доказування і судове слідство [2, с. 260]. Розвиток римського права і його апробація державами Європи [3, с. 182-185], безумовно, вплинула і на становлення інституту доказового права на Русі, де перші згадки про докази пов'язують з

"Руською Правдою" [4, с. 588]. В українському праві знайшли відображення правила збирання і використання доказів "Руської Правди", "Псковської судної грамоти", Судебників, Литовських статутів, збірок магдебурзького права, "Прав, за якими судиться малоросійський народ", законодавчих актів Російської імперії XVIII–XIX століть. Доказами на Русі в цей період були показання сторін і свідків ("послухів" та "видоків"), письмові документи (грамоти), речові докази, божий суд (поєдинок, клятва, іспит залізом і водою) [1, с. 185].

Положення Статуту кримінального судочинства 1864 року та теоретичний доробок науковців дореволюційного періоду суттєво вплинули на перші законодавчі акти радянської влади, прикладом чого може бути факт відсутності в Кримінально-процесуальних кодексах УРСР 1922 і 1927 років загального поняття доказів. У ст. 62 Кримінально-процесуального кодексу УРСР (1922 року) лише зазначалося, що «доказами є показання свідків, висновки експертів, речові докази, протоколи оглядів і інші писані документи та особисті пояснення обвинуваченого» [5].

До прийняття Основ кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік 1958 року [6] панувала думка, що доказом є, по-перше, джерело відомостей про факти, якими встановлюються або спростовуються обставини, що мають значення для правильного вирішення кримінальної справи, по-друге, самі факти, якими встановлюються або спростовуються обставини, що мають значення для справи [7, с. 111]. Такий підхід був зумовлений тим, що кримінально-процесуальний закон не давав визначення поняття доказу, а наводив лише перелік джерел доказів (ст. 58 КПК УРСР 1927 року) [8].

Доказ покликаний виконувати роль особливого "посередника" як між суб'єктом і об'єктом пізнання, так і у взаємодії усіх суб'єктів кримінально-процесуального доказування, до того ж "посередника" водночас і в їхній розумовій діяльності, і в їхніх діях, що мають зовнішній прояв. Зрозуміло, що задовольнити одночасно всі умови здатний лише доказ, який розуміється як органічна єдність знань, які в ньому містяться, про предмет пізнання (відомостей про факти) та їх матеріального носія (джерела).

Основи кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік 1958 року (ч. 1 ст. 16) [8] і КПК УРСР 1960 року (ч.1 ст.65 КПК) [9] закріпили поняття доказів у кримінальній справі.

Частина 2 ст. 65 КПК 1960 р. закріпила поняття доказів, й вважала такими показання свідка, показання потерпілого, показання підозрюваного, показання обвинуваченого, висновок експерта, речові докази, протоколи слідчих і судових дій, протоколи з відповідними додатками, складені уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових заходів, та інші документи [9].

Органічно поєднати у визначенні доказу його зміст і форму існування, так, щоб це сприйняла слідча і судова практика, майже неможливо. Тому наявність нормативного визначення поняття доказів у статті 65 КПК 1960 р. М. А. Погорецький слушно вважав великим досягненням вітчизняного кримінального процесу [10, с. 34].

За новим КПК України 2012 р., як і в КПК 1960 р. поняття доказів цілком правильно пов'язано з потребою встановити обставини, що належать до предмета доказування у кримінальному провадженні.

Відповідно до статті 84 КПК України, доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Встановлення фактів об'єктивної дійсності в кримінальному процесі здійснюється головним чином через використання доказів. Не залишається поза увагою і безпосереднє пізнання слідчим, прокурором, слідчим суддею та судом деяких фактів, які після вчинення кримінального правопорушення продовжують існувати у незмінному вигляді чи змінилися, але не втратили важливих якостей.

Поняття «доказ» охоплює в собі наступні елементи: будь-які фактичні дані, що мають значення для кримінального провадження (зміст); процесуальну форму їх закріплення (спосіб існування у матеріалах кримінального провадження) та відповідний носій відомостей (джерело). Усі зазначені елементи перебувають у взаємозв'язку та в своїй єдності утворюють поняття доказів. Отже, докази – це єдність фактичних даних (відомостей про факти) та їх процесуальних джерел.

В більшості процесуальних літературних джерел справедливо відзначається, що метою кримінально-процесуального доказування є встановлення об'єктивної істини. Проблема істини в кримінальному

процесі виступає як окремий випадок застосування положень теорії пізнання до однієї з багатьох різновидностей пізнавальної діяльності людини. В кримінальному судочинстві процес пізнання концентрується на встановленні фактичних обставин справи. Іншими словами, пізнати фактичні обставини кримінальної справи – означає встановити в ній істину.

З часом змінюється і вдосконалюється сам процес доказування в кримінальному судочинстві, його правове регулювання: розширюється коло допустимих слідчих (розшукових) дій, вдосконалюється порядок проведення процесуальних дій, застосування технічних засобів і таке інше, але мета доказування – встановлення об'єктивної істини – залишається незмінною.

Факт кримінального правопорушення є елементом об'єктивної реальності, але вживання терміну «фактичні дані» в тексті КПК слід розуміти, як відомості, знання про явища, об'єктивної реальності. Факти – це те, чим доводять і що доводиться. Факти – це обставини події, якими обмінюються учасники кримінального провадження у процесі доказування. Іншими словами, КПК допускає двозначність поняття фактичних даних. Законодавець не проводить чіткого розмежування не тільки між інформацією і носієм інформації, але й тим, про що вказує отримана інформація під час провадження слідчих розшукових та негласних слідчих (розшукових) дій.

На наш погляд, метою доказування є збирання фактів та їх оцінка для вирішення вини особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення. Не повинно бути різниці між об'єктивною реальністю та її ознаками. Факт виступає як суб'єктивне знання реальної події, яка є результатом аналізу, що формується за отриманим досвідом, розумом та допомогою апріорних форм. Факти важливі тому, що за допомогою їх процесуального закріплення слідчим, прокурором, та підтвердження під час судового розгляду судом вони встановлюють істину як елемент реальності події на відміну від нашого знання, заснованого на фактах.

Підсумовуючи вищезазначене, на нашу думку, в теорії кримінального процесу, під доказами слід розуміти будь-які відомості про факти, котрі одержані в установленому законом порядку, відповідним на те суб'єктом, дотримуючись належної процесуальної форми, за допомогою яких орган розслідування, прокурор і суд встановлюють наявність чи відсутність суспільно небезпечного діяння, винуватість або невинуватість особи, яка

його вчинила та решту обставин, що мають значення для встановлення об'єктивної істини та правильного й справедливого вирішення справи.

Список використаних джерел:

1. Косарев А. И. Римское право / А. И. Косарев. – М. : Юрид. лит., 1986. – 160 с.
2. Бартошек М. Римское право: (Понятия, термины, определения) / М. Бартошек; [пер. с чешск.]. – М. : Юрид. лит., 1989. – 448 с.
3. Куценко О. Докази і доказування у праві середніх віків (феодалному праві) / О. Куценко. – Вісник прокуратури. – 2012. – № 4-5. – С. 182-188.
4. Владимирский-Буданов М. Ф. Обзор истории русского права / М. Ф. Владимирский-Буданов. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1995. – 640 с.
5. Уголовно-процессуальный кодекс УСРР, утвержден В.У.Ц.И.К. 13 сентября 1922 г. [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://textbooks.net.ua/content/view/1061/17/>
6. Основы уголовного судопроизводства Союза ССР и союзных республик. Закон от 25 декабря 1958 г. // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1959. – №1. – Ст. 15.
7. Лукашевич В. З. О понятии доказательства в советском уголовном процессе / В. З. Лукашевич // Изд. вузов. Правоведение. – 1963. – № 1. – С. 110-119.
8. Кримінально-процесуальний кодекс УСРР. – Х. : Наркомюст УСРР, 1928. – 127 с.
9. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28 грудня 1960 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1961. – № 2. – Ст. 15.
10. Погорецький М. Новий КПК України: політичні, теоретичні та юридичні питання / М. Погорецький // Право України. – 2009. – № 2. – С.29-35.